

PREPORUKE KOMITETA ZA PRAVA DETETA

Na pola puta – šta je do sada
urađeno i šta nam predstoji

Predlozi
Koalicije
za monitoring
prava deteta
u Republici
Srbiji

PREPORUKE KOMITETA ZA PRAVA DETETA

**Na pola puta — šta je do sada
urađeno i šta nam predstoji**

*PREDLOZI KOALICIJE ZA MONITORING
PRAVA DETETA U REPUBLICI SRBIJI*

PREPORUKE KOMITETA ZA PRAVA DETETA

Na pola puta — šta je do sada urađeno i šta nam predstoji

Izdavač:

Centar za prava deteta
Dobračina 29/3A
11000 Beograd
+ 381 11 33 44 170
office@cpd.org.rs
www.cpd.org.rs

Za izdavača:

Ines Cerović

Urednik svih izdanja:

Ines Cerović

Publikaciju su pripremili:

Centar za prava deteta
Užički centar za prava deteta
Beogradski centar za ljudska prava
ASTRA — Akcija protiv trgovine ljudima
Centar za socijalnu politiku

Lektura:

Igam

Dizajn:

Rastko Toholj

Štampa:

Igam, Beograd

Tiraž 300

ISBN 978-86-83109-87-6

Štampano 2019. godine

Svi pojmovi koji su u tekstu upotrebljeni u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.

CIP — Каталогизacija u publikaciji
Народна библиотека Србије, Београд

342.726-053.2(035) / 364.4-058.862(035)
/ Preporuke Komiteta za prava deteta: na pola puta – šta je do sada urađeno i šta nam predstoji: predlozi koalicije za monitoring prava deteta u Republici Srbiji / publikaciju su pripremili Centar za prava deteta ... [at al] ; urednik Ines Cerović / Beograd : Centar za prava deteta, 2019 / Beograd : Igam / 46, 49 str. : ilustr. ; 21 cm / Prištampano: Recommendations of the Committee on the Rights of the Child: Halfway through – What has been done so far and What Lies Ahead of us: Proposals of the Coalition for Monitoring Child Rights in the Republic of Serbia / translation Gordana Stankov Stojilović / Oba rada štampana u međusobno obrnutim smerovima / Tiraž 300 / ISBN 978-86-83109-87-6 / а) Права детета – Приручници / COBISS.SR-ID 280787980

**Ovaj materijal/proizvod je finansirala Vlada Švedske.
Sadržaj je isključivo odgovornost autora. Vlada Švedske
ne deli nužno iznete stavove i tumačenja.**

4 UVODNE NAPOMENE

- 5 O Koaliciji za monitoring prava deteta u Republici Srbiji
- 6 O Dečjem informativno-kulturnom servisu

7 PREDLOZI ZA OSTVARIVANJE PREPORUKA IZ ZAKLJUČNIH ZAPAŽANJA KOMITETA ZA PRAVA DETETA IZ UGLA KOALICIJE ZA MONITORING PRAVA DETETA U REPUBLICI SRBIJI

8 OPŠTE MERE PRIMENE KONVENCIJE O PRAVIMA DETETA

- 8 Zakonodavstvo
- 9 Sveobuhvatna politika i strategija
- 10 Koordinacija
- 11 Raspodela sredstava
- 12 Nezavisno praćenje
- 14 Širenje informacija, podizanje svesti i obuka
- 14 Obuka profesionalaca koji rade sa decom o pravima deteta
- 17 Obrazovanje o pravima deteta

20 OPŠTI PRINCIPI

- 20 Nediskriminacija
- 22 Najbolji interesi deteta
- 25 Poštovanje mišljenja deteta i učešća dece u donošenju odluka u njihovom najboljem interesu

28 NASILJE NAD DECOM

- 28 Sloboda deteta od svih oblika nasilja
- 29 Telesno kažnjavanje
- 30 Štetne prakse

32 SMETNJE U RAZVOJU, OSNOVNA ZDRAVSTVENA I SOCIJALNA ZAŠTITA

- 32 Deca sa smetnjama u razvoju
- 34 Životni standard

35 OBRAZOVANJE, SLOBODNO VREME I KULTURNE AKTIVNOSTI

- 35 Obrazovanje, uključujući osposobljavanje i savetovanje

37 POSEBNE MERE ZAŠTITE

- 37 Zaštita dece izbeglica/trazilaca azila
- 40 Seksualna eksploatacija i trgovina ljudima
- 43 Deca u kontaktu sa zakonom

45 RATIFIKACIJA FAKULTATIVNOG PROTOKOLA O KOMUNIKACIJSKIM PROCEDURAMA

46 PRAĆENJE PRETHODNIH ZAKLJUČNIH RAZMATRANJA I PREPORUKA KOMITETA O FAKULTATIVNOM PROTOKOLU O PRODAJI DECE, DEČIJOJ PROSTITUCIJI I DEČIJOJ PORNOGRAFIJI

UVODNE NAPOMENE

Komiteet za prava deteta Ujedinjenih nacija (UN) prati sprovođenje Konvencije o pravima deteta (Konvencija) u državama ugovornicama. Države su u svojim redovnim izveštajima dužne da izveste Komitet za prava deteta o napretku u sprovođenju Konvencije i poteškoćama sa kojima se suočavaju. Komitet za prava deteta analizira izveštaje i druge dostupne izvore informacija i nakon sprovedenog postupka izdaje preporuke državama — „zaključne opservacije“ ili „zaključna razmatranja“ u kojima identifikuje oblasti prava deteta na koje država treba da obrati posebnu pažnju i predlaže mere za unapređenje.

Komiteet za prava deteta je razmatrao Drugi i treći periodični izveštaj o primeni Konvencije u Republici Srbiji i usvojio zaključna razmatranja u februaru 2017. godine kojima je ukazao na to šta je potrebno da se preduzme kako bi se unapredila prava deteta u Srbiji. Mere koje je potrebno preduzeti prvenstveno su obaveza države koja proizilazi iz ratifikacije međunarodnih ugovora i samog državnog subjektiviteta. Međutim, države nisu same u tom procesu, već u njemu važnu ulogu imaju i drugi akteri kao što su međunarodne organizacije, organizacije civilnog društva, nacionalne institucije za ljudska prava i pojedinci.

Centar za prava deteta je udruženje građana čiji je osnovni cilj ostvarivanje prava deteta u Srbiji u skladu sa Konvencijom. Zajedno sa Koalicijom za monitoring prava deteta u Republici Srbiji (Koalicija), Centar za prava deteta redovno prati i izveštava o stanju prava deteta Komitetu za prava deteta. U okviru projekta „Prava deteta u politikama i praksi“ koji Centar za prava deteta sprovodi u saradnji sa organizacijom *Save the Children International*, Koalicija je pripremila je ovaj dokument kako bi se prikazao proces ostvarivanja preporuka Komiteta u periodu od 2017-2019. godine i postavili ciljevi za njihovu primenu do sledećeg ciklusa izveštavanja.

O KOALICIJI ZA MONITORING PRAVA DETETA U REPUBLICI SRBIJI

Koalicija je osnovana 2007. godine na inicijativu Centra za prava deteta, koji koordinira njenim aktivnostima. Koalicija se zalaže za ostvarivanje svih prava sadržanih u Konvenciji. Prva zajednička aktivnost Koalicije bila je izrada Alternativnog inicijalnog izveštaja o primeni Konvencije u Srbiji. Aktivnosti Koalicije nastavljene su i nakon podnošenja i predstavljanja izveštaja pred Komitetom za prava deteta kroz izradu Alternativnih izveštaja o sprovođenju Fakultativnih protokola uz Konvenciju i njihovom predstavljanju pred Komitetom za prava deteta. Koalicija je pripremila i pred Komitetom za prava deteta predstavila Drugi i treći alternativni periodični izveštaj o primeni Konvencije o pravima deteta u Srbiji za period od 2008-2014. godine, u čijoj izradi je učestvovalo 16 organizacija civilnog društva.

Koalicija je takođe učestvovala u drugom i trećem ciklusu Univerzalnog periodičnog pregleda u okviru kojeg je pripremila izveštaje Savetu za ljudska prava, kao i drugim telima za nadzor primene ljudskih prava, a redovno podnosi i priloge za izveštaje o napretku Srbije u postupku pridruživanja Evropskoj uniji.

Koaliciju danas čini pet organizacija civilnog društva specijalizovanih za praćenje i izveštavanje u različitim oblastima ostvarivanja ljudskih prava: Centar za prava deteta, Užički centar za prava deteta, Beogradski centar za ljudska prava, ASTRA — Akcija protiv trgovine ljudima i Centar za socijalnu politiku.

U ovom dokumentu Koalicija je izdvojila preporuke Komiteta za prava deteta koje smatra najprioritetnijim, ne umanjujući značaj i svih drugih preporuka Komiteta za prava deteta za koje je neophodno preduzeti niz mera u cilju njihovog ispunjenja. Potrebno je napomenuti da su pojedine preporuke Komiteta za prava deteta u tekstu navedene u skraćenom obliku, nakon čega je dat kratak opis trenutnog stanja u Srbiji, i konačno konkretni predlozi Koalicije za ostvarivanje datih preporuka.

O DEČJEM INFORMATIVNO-KULTURNOM SERVISU

Centar za prava deteta kontinuirano podržava grupu dece i mladih koji su okupljeni u Dečjem informativno-kulturnom servisu (Klub DX) gde oni imaju priliku da uče o svojim pravima ali i organizuju tribine, javne akcije i različite akcije samozastupanja. U okviru redovnih radionica deca okupljena u Klubu DX su pripremila publikaciju „O TEBI SE RADI — knjiga za decu i mlade da im pomogne da razumeju preporuke Komiteta za prava deteta“ u kojoj su preporuke prilagođene jeziku koji je deci jasan i razumljiv. S obzirom da je participacija dece jedan od ključnih principa rada Centra za prava deteta, u ovom tekstu smo dali i preporuke koje su sama deca formulisala kako bi svoje vršnjake podstakla da se informišu i zalažu za ostvarivanje svojih prava.

**PREDLOZI ZA OSTVARIVANJE
PREPORUKA IZ ZAKLJUČNIH
ZAPAŽANJA KOMITETA ZA PRAVA
DETETA IZ UGLA KOALICIJE
ZA MONITORING PRAVA DETETA
U REPUBLICI SRBIJI**

OPŠTE MERE PRIMENE KONVENCIJE O PRAVIMA DETETA

ZAKONODAVSTVO

Preporuka Komiteta: Komitet je pozdravio napore Srbije da reformiše zakone koji se odnose na prava deteta, ali je i dalje zabrinut zbog neadekvatnog usklađivanja zakonodavstva u kombinaciji sa odsustvom sveobuhvatnog zakona o deci, naglašavajući da oklevanje da se donese takav zakon predstavlja značajan izazov za unapređenje prava deteta. Zato Komitet podstiče Srbiju da nastavi usklađivanje zakonodavstva sa principima i odredbama Konvencije i preporučuje donošenje sveobuhvatnog zakona o deci i uvođenje postupka procene uticaja na prava deteta za sve nove zakone usvojene na nacionalnom nivou (paragrafi 6-7a).

Opis stanja:

U Srbiji je trenutno u primeni čitav niz zakonskih tekstova od značaja za prava deteta, ali se zbog njihove neusklađenosti javljaju pravne praznine ali i uređivanje pravnih situacija u kojima se deca mogu naći na različit i neusklađen način. Ovakvo stanje, u ne malom broju situacija, dovodi do nemogućnosti pouzdanog pravnog rešenja i neujednačene prakse, odnosno, do pravne nesigurnosti.

Plan rada Vlade Republike Srbije za 2019. godinu, kao i prethodne godine, predviđa da će među aktima koje Vlada predlaže Narodnoj skupštini biti i Predlog zakona o pravima deteta i zaštitniku prava deteta, sa rokom do jula 2019. godine.

Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja (MRZBSP) je u prethodnom periodu formiralo radnu grupu za pripremu Nacrta zakona o pravima deteta i Zaštitniku prava deteta koji je prošao i fazu javne rasprave u junu 2019. godine. U rad radne grupe nije uključen nijedan predstavnik organizacija civilnog društva iz oblasti prava deteta. Osnovni ciljevi ovog zakona su: ostvarivanje prava deteta i utvrđivanje obaveza organa javne vlasti, pravnih i fizičkih lica radi ostvarivanja prava deteta, načini i postupci zaštite prava deteta, uspostavljanje i regulisanje rada Zaštitnika prava deteta, kao nezavisne institucije za promociju, unapređenje i zaštitu i ostvarivanja prava deteta, uspostavljanje jedinstvenih kriterijuma i standarda za ostvarivanje najboljeg interesa deteta u svim oblastima života i razvoja deteta i stvaranje uslova za njihovu primenu, uspostavljanje

mera za ostvarivanje i zaštitu prava deteta, utvrđivanje posebnih prava deteta i osnovnih načela u postupcima u kojima deca učestvuju pred sudovima, državnim organima i drugim organizacijama koja vrše javna ovlašćenja i dr.

Predlozi Koalicije:

Neophodno je u što kraćem roku doneti osnovni i opšti zakon o pravima deteta kojim bi bili utvrđeni osnovni principi i katalog prava deteta i uspostavljeni opšte-obavezujući standardi u oblasti prava deteta. Usvajanje ovog zakona bi doprinelo harmonizaciji celokupnog pravnog sistema koji se odnosi na decu, koordinaciji svih uključenih sektora i dovelo do usaglašavanja postojećih zakonskih rešenja u svim sektorskim zakonima sa rešenjima sadržanim u ovom zakonu.

Klub DX: „Komitet je preporučio da država usvoji sveobuhvatan zakon o deci i da sve svoje zakone uskladi sa Konvencijom o pravima deteta.“

SVEOBUHvatNA POLITIKA I STRATEGIJA

Preporuka Komiteta: Komitet je izrazio zabrinutost zbog činjenice da je Nacionalni plan akcije za decu istekao 2015. godine, a nije usvojen novi, niti je prethodni adekvatno evaluiran kako bi se procenio njegov uticaj. Srbiji je zato preporučeno da usvoji okvir politike koji će zameniti Nacionalni plan akcije za decu i služiti kao osnova za efikasno određivanje budžeta i praćenje politika, da obezbedi konsultacije sa svim relevantnim akterima, uključujući i decu, kako bi se procenio uticaj prethodnog dokumenta i identifikovali svi potencijalni nedostaci u cilju njegovog poboljšanja, kao i da osigura da novi plan bude primenjiv u smislu odgovarajućih ljudskih, tehničkih i finansijskih resursa (paragrafi 8-9).

Opis stanja:

Nacionalni akcioni plan za decu je usvojen 2004. godine, za period do 2015. godine. Ovaj dokument nije bio sveobuhvatan jer nije pokrивao sve oblasti prava deteta, što je bio njegov ozbiljan nedostatak.

Iako je u aprilu 2018. godine ministar za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja doneo rešenje o formiranju radne grupe za izradu novog Nacionalnog akcionog plana za decu, radna grupa još uvek nije formalno započela sa radom niti je utvrđen obuhvat ovog plana i dinamika njegove izrade.

Predlozi Koalicije:

Doneti novi Nacionalni akcioni plan za decu koji podrazumeva celovitu i usklađenu politiku države prema deci u svim oblastima. Ovaj dokument treba da bude osnov za efikasno utvrđivanje budžeta potrebnog za ostvarivanje prava deteta.

Klub DX: „Nacionalni plan akcije za decu je plan u kome su pobrojane mere i aktivnosti koje bi država trebalo da ostvari u narednim godinama, kako bi se stvorili što povoljniji uslovi za život dece i mladih, njihovo odrastanje i uključivanje u društvo. Komitet preporučuje da Republika Srbija izradi ovakav plan.“

KOORDINACIJA

Preporuka Komiteta: Komitet preporučuje Srbiji da ojača ulogu Saveta za prava deteta kao glavnog institucionalnog mehanizma za koordinaciju na međuministarskom nivou, dajući mu jasan mandat i dovoljno autoriteta da koordinira sve aktivnosti u vezi sa sprovođenjem Konvencije na međusektorskom, nacionalnom i lokalnom nivou, kao i da osigura da Savet dobije potrebne ljudske, tehničke i finansijske resurse za efikasno funkcionisanje (paragrafi 11 a i b).

Opis stanja:

Iako je došlo do inicijalnog pozitivnog zamaha Saveta za prava deteta Vlade Srbije u prvoj polovini 2018. godine koji je najavljivao dugo očekivane promene u smislu jačanja uloge Saveta za prava deteta kao glavnog institucionalnog mehanizma za koordinaciju na međuministarskom nivou, i dalje za funkcionisanje ovog

jedinog koordinacionog tela u državi i dalje nisu obezbeđena budžetska sredstva, te on ima samo savetodavnu ulogu. Stoga je potrebno da Vlada Republike Srbije obezbedi odgovarajuće ljudske, tehničke i finansijske resurse za njegovo efikasno funkcionisanje.

Predlozi Koalicije:

Potrebno je ojačati funkciju Saveta za prava deteta Republike Srbije kao multi-sektorskog koordinacionog tela i obezbediti adekvatne ljudske, tehničke i finansijske resurse za njegovo efikasno i kontinuirano funkcionisanje.

Klub DX: „U Republici Srbiji postoji veliki broj institucija koje vode brigu o poštovanju prava deteta. Važno je da postoji telo koje koordiniše njihovim aktivnostima. Stoga je Komitet dao preporuku da Savet za prava deteta Vlade Republike Srbije ima takvu ulogu i bude aktivan.“

RASPODELA SREDSTAVA

Preporuka Komiteta: U svetlu Opšteg komentara br. 19 u vezi sa javnim budžetom za ostvarivanje prava deteta, preporučeno je da se uspostavi postupak određivanja budžeta koji uključuje osvrt na prava deteta i definiše jasna izdvajanja za decu u relevantnim sektorima i organima, uključujući specifične pokazatelje i sisteme za praćenje; da se uspostave mehanizmi za praćenje i evaluaciju adekvatnosti, efikasnosti i pravednosti raspodele sredstava izdvojenih za sprovođenje Konvencije; da se osigura transparentno i participativno budžetiranje putem javnog dijaloga, posebno sa decom, kao i odgovarajuća odgovornost vlasti na svim nivoima; da se sprovede sveobuhvatna procena budžetskih potreba za decu, izdvoje odgovarajuća sredstva, odnosno, povećaju sredstva za društvene sektore, posebno u oblastima obrazovanja i socijalne pomoći, kao i da se pozabavi debalansima na osnovu pokazatelja koji se odnose na prava deteta (paragraf 13).

Opis stanja:

Trenutno je delimično moguće pratiti alokaciju sredstava za decu i porodicu sa decom u budžetskom sistemu. Godinama je u upotrebi funkcionalna klasifikacija, ali postoje problemi u primeni ove klasifikacije, posebno na lokalnom nivou kod kategorije socijalna zaštita. Programsko budžetiranje uvedeno je 2015. godine, na nacionalnom i lokalnom nivou. Na nacionalnom nivou postoji program *Porodičnopravna zaštita*, a na lokalnom programska aktivnost *Podrška deci i porodicama sa decom*, dok na oba nivoa postoji sektor *Obrazovanje*. Propisani su indikatori za praćenje učinka, ali su neophodna poboljšanja klasifikacije i indikatora, posebno na lokalnom nivou. Stalna konferencija gradova i opština (SKGO) pripremila je predlog programske klasifikacije socijalne zaštite i obrazovanja sa detaljno razrađenim indikatorima učinka koji u potpunosti omogućavaju praćenje adekvatnosti, efikasnosti i pravičnosti, ali u momentu pisanja ovog dokumenta Ministarstvo finansija nije usvojilo ovaj predlog.

Predlozi Koalicije:

Potrebno je insistirati na primeni funkcionalne klasifikacije budžetskog sistema, posebno u okviru kategorije *Socijalna zaštita*, u kojoj je jedna od klasa *Porodica i deca*, posebno na lokalnom nivou. Takođe, potrebno je usvojiti predlog programskog budžeta koji je pripremila SKGO za oblast socijalne zaštite i obrazovanja na lokalnom nivou, imajući u vidu nedostatke postojeće klasifikacije i pratećih indikatora.

Klub DX: „Komitet preporučuje da država jasno izdvoji koliko novca će biti namenjeno isključivo deci radi ostvarivanja njihovih prava.“

NEZAVISNO PRAĆENJE

Preporuka Komiteta: U svetlu Opšteg komentara br. 2 (2002) o ulozi nezavisnih institucija za ljudska prava, Komitet preporučuje da se ubrza usvajanje zakona o ombudsmanu za prava deteta koji bi se konkretno bavio pravima deteta i kojim bi se osiguralo da to telo ima ovlašćenje da primi, istraži i rešava žalbe dece na način koji je pogodan za dete i kojim bi se raspodelilo dovoljno ljudskih, finansijskih i tehničkih resursa za rad ove institucije (paragraf 17a).

Opis stanja:

Zaštitnik građana ima široka ovlašćenja i nadležnost, u skladu sa međunarodnim standardima. Zakon o Zaštitniku građana ima dva bitna nedostatka kada je u pitanju zaštita prava deteta. Prvi nedostatak je u tome što postupak po pritužbama nije prilagođen detetu, te se deca ne mogu samostalno obraćati i podnositi pritužbe bez obzira na uzrast, a drugi da oblast prava deteta nije posebno izdvojena u okviru institucije, već se ovom temom bavi Sektor za zaštitu prava deteta, ravnopravnosti polova i prava osoba sa invaliditetom. Oba navedena nedostatka nisu u skladu sa međunarodnim standardima niti sa zahtevima Komiteta za prava deteta.

Predlozi Koalicije:

Potrebno je uspostavljanje specijalizovane institucije zaštitnika prava deteta/dečijeg ombudsmana koja će biti nadležna isključivo za zaštitu prava deteta i kojoj će deca moći da se obraćaju samostalno, u postupku i na način prilagođen deci. Ova institucija treba da bude visoko specijalizovana za delotvorno praćenje i unapređenje prava deteta i postupanje tako da se poštuju osnovni principi i standardi prava deteta, i to pre svega: najbolji interesi deteta, nediskriminacija, participacija dece u različitim postupcima koji ih se tiču, vidljivost i davanje prioriteta pravima i potrebama deteta na interdisciplinarnan način.

Klub DX: „Komitet je dao preporuku da Srbija usvoji Zakon o ombudsmanu za prava deteta koji bi se konkretno bavio pravima deteta i koji bi mogao da primi, istraži i rešava žalbe dece na način koji je pogodan za dete. Zaštitnik građana ili ombudsman je nezavisan državni organ čiji je posao da štiti prava i slobode građana.”

ŠIRENJE INFORMACIJA, PODIZANJE SVESTI I OBUKA

Obuka profesionalaca koji rade sa decom o pravima deteta

Preporuka komiteta: Komitet ponavlja svoju raniju preporuku iz 2008. godine i ohrabruje državu potpisnicu da: ojača svoje napore da obezbedi adekvatnu i sistematsku obuku, odnosno senzibilizaciju u vezi sa pravima deteta, profesionalnim grupama koje rade sa decom i za decu, kao što su poslanici Narodne skupštine, sudije, advokati, zdravstveni radnici, nastavnici, direktori škola, profesori univerziteta, socijalni radnici, medijski profesionalci i drugi (paragraf 19a).

Opis stanja:

Unapređenje kompetencija profesionalaca koji rade sa decom postavljen je kao prioritet jer se smatra preduslovom za efikasnu primenu Konvencije. To se odnosi na obuku profesionalaca u svim sektorima koji imaju u svom delokrugu rada kontakt sa decom. Samim činom usvajanja Konvencije, odrasli, naročito nastavnici i učitelji, stavljeni su pred obavezu i izazov koji se zove dosledno poštovanje prava deteta. Naglašavajući činjenicu da je država prvenstveno odgovorna za poštovanje prava deteta, Konvencija ističe i odgovornost svih odraslih, a naročito profesionalaca koji rade sa decom, da u svim situacijama dosledno poštuju prava deteta, na kojima je odgovornost da poštuju prava i da poučavaju decu o njihovim pravima.

U prethodnim godinama Republika Srbija učinila je napore da osigura obuke za profesionalce, naročite one zaposlene u pravosudnom sistemu. Takođe, Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja u saradnji sa Užičkim centrom za prava deteta nastavilo je sa obukama prosvetnih savetnika i inspektora o pravima deteta. Do sada je kroz ovaj program obuke obuhvaćeno ukupno 178 savetnika i inspektora iz skoro svih opština Srbije. Planirane su i dodatne obuke tokom 2020. i 2021. sa ciljem da se svi prosvetni savetnici i inspektori obuče o pravima deteta. Ipak, ovi napori nisu na sistemski način uveli stručno osposobljavanje o pravima deteta, naročito onih struka, poput zaposlenih u obrazovnom sistemu, koji imaju najintenzivnije kontakte sa decom.

U kontekstu obrazovnog sistema, to podrazumeva odgovornost svih zaposlenih u njemu da u svojim kontaktima i odnosima sa decom poštuju njihova prava. Srbija je u Zakonu o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja uspostavila poseban

deo zakona koji se odnosi na poštovanje prava deteta iz Konvencije (član 79), čime je odredbe ovog međunarodnog ugovora integrisala i u domaće zakonodavstvo u domenu obrazovanja.

Ove, ne male odgovornosti, zahtevaju i odgovarajuća znanja i veštine svih zaposlenih u obrazovnom sistemu, a naročito one vezane za sadržaj Konvencije, kao i adekvatno razumevanje pojedinih prava i osnovnih principa. Ovo podrazumeva i iskreno prihvatanje vrednosti na kojima se zasniva sistem ljudskih i prava deteta, kao i eventualnu promenu ličnih uverenja u skladu sa tim. Ostvarujući intenzivne odnose sa decom, zaposleni u obrazovanju su svakodnevno izloženi situacijama u kojima može doći do kršenja prava deteta, tako da se poznavanje odredaba Konvencije i njihovo duboko razumevanje postavlja kao imperativ pri stručnom osposobljavanju nastavnika.

Prema rezultatima istraživanja koje je 2019. godine sproveo Užički centar za prava deteta, realizovanog sa ciljem utvrđivanja da li i u kojoj meri učitelji i nastavnici u osnovnim školama u Srbiji imaju kompetencije za ostvarivanje prava deteta u obrazovnom sistemu, zaključujemo da većina učitelja i nastavnika ne poznaje sadržaj prava deteta, ne prepoznaje situacije u obrazovnom kontekstu u kojima se prava krše, kao ni procedure postupanja u situacijama kršenja prava i preventivne aktivnosti kojima bi sprečili kršenje određenih prava. Rezultati ukazuju na to da je znanje ispitanika o oblastima koje su relevantne za prava deteta u obrazovnom kontekstu prilično slabo, tj. da su oni daleko ispod mogućeg prosečnog postignuća. Nedostatak znanja o pravima deteta i veština primene tog znanja u sprovođenju akcija kojima bi se sprečilo kršenje prava deteta u obrazovno-vaspitanom kontekstu prate i stavovi/vrednosti koji ukazuju na nerazumevanje smisla i značaja pojedinih prava deteta i Konvencije u celini. Učitelji i nastavnici izražavaju stavove koji često (implicitno) podržavaju sistem nejednakosti i opravdavaju diskriminaciju (čak i neke oblike nasilja), imaju sliku o detetu kao o nekompetentnom i nezrelom biću koje prvo treba da razvije svoje kompetencije pa tek onda može da bude pitano i koje tek treba da zasluži svoja prava (koja mu se mogu i oduzeti). Kontradiktornosti u stavovima koji se tiču različitih oblasti obrazovanja za prava deteta ukazuju na to da učitelji i nastavnici nemaju razvijen jedinstven i konzistentan sistem vrednosti koji u celosti podržava koncept ljudskih prava i prava deteta, već svoje stavove o pravima deteta zasnivaju na individualnim afinitetima za svaku pojedinačnu situaciju, odnosno pravo. Takav, jedinstveni i konzistentan sistem vrednosti je neophodan i on proizilazi iz prirode ljudskih prava i prava deteta kao jedinstvenog i nedeljivog koncepta. Ovo čini značajnu prepreku za ostvarivanje prava deteta i značajan nedostatak u pogledu kapaciteta učitelja i nastavnika za ispunjavanje njihovih obaveza kao nosilaca odgovornosti za poštovanje prava deteta.

U tom smislu, rezultati ovog istraživanja daju doprinos preispitivanju postojećih i kreiranju novih obrazovnih politika koje se odnose na stručnu osposobljenost nastavnog kadra u obaveznom osnovnom obrazovanju u Republici Srbiji. Oni mogu da budu jedno od polazišta za donosiocima odluka u obrazovnom sistemu i kreatore obrazovnih politika kako bi: a) na odgovarajući način (re)definisali zahteve u pogledu kompetencija nastavnog kadra, b) unapredili sistem stručnog usavršavanja i c) radili na uspostavljanju sistemskih rešenja za obrazovanje o pravima deteta učitelja, nastavnika i drugih zaposlenih u obrazovnom sistemu.

Neprihvatljivo je imati sistem koji samo na zakonodavnom nivou reguliše pitanja prava deteta, a gde prateće mere koje treba da podrže primenu tih zakonskih rešenja izostaju. Integrisanje obrazovanja za prava deteta u program inicijalnog obrazovanja prosvetnog kadra, bez obzira na to da li se radi o učiteljima ili nastavnicima osnovnih i srednjih škola i bez obzira na to za koji se predmet obučavaju je neophodno. Kvalitetna obuka o pravima deteta nastavnog kadra je preduslov uspešnog bavljenja prosvetnim radom.

Predlozi Koalicije:

1. Uvesti obrazovanje za prava deteta u inicijalno obrazovanje vaspitača, učitelja i nastavnika kao obavezni predmet/sadržaj za sve studente kao poseban predmet, ali i kroz sadržaje drugih predmeta tokom svih godina studija, u skladu sa standardima Konvencije koji uključuju poučavanje o principima i odredbama Konvencije i pristupu zasnovanom na pravima.
2. Razviti master programe o pravima deteta.
3. Unaprediti postojeći Pravilnik o standardima kompetencija za profesiju nastavnika i njihovog profesionalnog razvoja koji će prepoznati kompetencije za ostvarivanje prava deteta na način koji reflektuje realne zahteve u tom pogledu u odnosu na nastavničku profesiju.
4. Propisati obavezu da državni ispit (ispit za licencu) sadrži obavezni deo iz oblasti zaštite, ostvarivanja i poštovanja prava deteta.
5. Dopuniti Pravilnik o stalnom stručnom usavršavanju i napredovanju u zvanja nastavnika, vaspitača i stručnih saradnika, odredbom o obaveznom stručnom usavršavanju o pravima deteta i ljudskim pravima.
6. Programi, akreditovane obuke (seminari) koji se bave obrazovanjem za prava deteta i različitim aspektima prava deteta treba da se nađu na listi programa od javnog interesa čiju će realizaciju finansirati Ministarstvo.

7. Osnažiti strukture koji prate ostvarivanje prava deteta u obrazovno-vaspitanom sistemu uključujući:
 - 7.1. Realizovati adekvatne i sistemske obuke prosvetnih inspektora (republičkih, pokrajinskih i opštinskih), spoljnjih saradnika, prosvetnih savetnika o pravima deteta;
 - 7.2. Preporučiti upotrebu dokumenata „Indikatori ostvarenosti prava deteta u obrazovanju“ i „Model škola za prava deteta“ u domenima postupanja i nadležnosti prosvetnih inspektora, prosvetnih savetnika i spoljnjih savetnika.
8. Inicirati razgovore sa fakultetima koji obrazuju učitelje i nastavnike (buduće prosvetne radnike) o sistemskom uključivanju obrazovanja za prava deteta za sve studente.
9. Raditi na razvoju i akreditaciji novih programa obuka i drugih oblika stručnog usavršavanja o pravima deteta i srodnim/povezanim temama (npr. obrazovanje za demokratiju, inkluzivno obrazovanje, obrazovanje o nasilju, nediskriminaciji, rodnoj ravnopravnosti i sl.)

Obrazovanje o pravima deteta

Preporuka Komiteta: Komitet ponavlja svoju raniju preporuku iz 2008. godine i ohrabruje državu potpisnicu da obrati posebnu pažnju na sistematsko uključivanje nastave o principima i odredbama Konvencije na svim nivoima nastavnog plana i programa (paragraf 19b).

Opis stanja:

Komitet je i 2017. godine ponovio preporuku iz 2008. o odredbi Konvencije koja obavezuje države članice da omoguće učenje o pravima deteta svoj deci kroz sistem redovnog obrazovanja. Ova obaveza proističe iz odredaba članova 29 i 4, a detaljno tumačenje odredaba kao i obrazloženje važnosti ovih odredaba, Komitet je dao u Opštem komentaru br. 1.

Uvođenjem predmeta Građansko vaspitanje Republika Srbija je samo delimično odgovorila na ovu međunarodnu obavezu, što je Komitet i konstatovao u prethodnim ciklusima izveštavanja i razmatranja izveštaja. Građansko vaspitanje sadrži teme koje se odnose na učenje o pravima deteta, ali nije obavezni predmet već izborni, te shodno tome, ne zadovoljava standarde Konvencije koja predviđa da

obrazovanje o pravima deteta bude dostupno svoj deci, na svim nivoima obrazovanja. Takođe, nedovoljno razrađen program ovog predmeta, nedovoljna stručna osposobljenost i nedostatak nastavnog kadra za ovaj predmet, kao i objektivno neodgovoran odnos vlasti prema ovom predmetu (časovi građanskog vaspitanja se po pravilu realizuju poslednjeg časa nastavnog dana, često kao pretčas ili sedmi čas, časovi se često ne održavaju, a rukovodstva škola i nadležno ministarstvo to tolerišu), doprineli su tome da efekti uvođenja, odnosno obrazovanje o pravima deteta, ne omogućava deci da stiču znanja i **veštine koje bi im pomogle da razumeju svoja prava, štite ih na efikasan način i poštuju prava druge dece i odraslih.**

Potrebno je **ići u pravcu obezbeđenja uslova za obuku odgovarajućeg kadra za građansko vaspitanje na način i sa kompetencijama koje imaju nastavnici drugih predmeta.** Nastavu građanskog vaspitanja realizuju nastavnici drugih predmeta, posle kraće obuke koja nije dovoljna za kvalitetno realizovanje sadržaja iz ove oblasti, a često i bez ikakve obuke. U Srbiji ne postoji nastavnik specijalizovan za građansko vaspitanje, što predstavlja sistemski problem za efikasno uvođenje obrazovanja za prava deteta u redovne nastavne programe. U prilog gore navedenih činjenica govore i podaci iz istraživanja „Monitoring prava deteta u srednjoškolskom obrazovanju“ Užičkog centra za prava deteta, gde samo 29% učenika procenjuje da dobro poznaje oblast prava deteta, ali i podaci istraživanja o efektima Građanskog vaspitanja koje je sprovedla organizacija „Građanske inicijative“, prema kojima:

- školski programi u okviru kojih se izučavaju teme građanskog obrazovanja nisu naročito uspešni kada se radi o usvajanju načela demokratsko političke kulture i promovisanju stavova koji predstavljaju njene osnove;
- većina učenika nije izrazila zainteresovanost za društveni angažman. Svi navedeni rezultati navode na to da bi građansko obrazovanje trebalo da bude obavezan predmet za sve razrede osnovnih i srednjih škola, da bi trebalo dopuniti sadržaj, posebno delove koji se odnose na toleranciju i ljudska i manjinska prava;
- uticaj predmeta građanskog obrazovanja na učenike nije na zadovoljavajućem nivou i da bi nastavne programe i nastavničke kompetencije trebalo revidirati i unaprediti.

Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (ZOSOV) sadrži potencijal za uvođenje obrazovanja o pravima deteta u redovnu nastavu i to kroz međupredmetne kompetencije, odnosno kroskurikularno učenje o pravima deteta u okviru drugih nastavnih predmeta. Ova odredba svakako doprinosi unapređenju kvaliteta i uspostavljanju obrazovanja za prava deteta u skladu sa standardom

definisanim Konvencijom i Opštim komentarom br. 1. Ipak, primena ove odredbe u praksi nije zaživela u planiranom obimu i adekvatnom obliku. Prema istraživanju Užičkog centra za prava deteta, manje od polovine nastavnika izjavljuje da primenjuje neke od sadržaja obrazovanja za prava deteta u nastavi svog predmeta, ili u vannastavnim aktivnostima/časovima odeljenskog starešine. Od njih samo jedna četvrtina navodi i konkretne primere koji ukazuju na plansko i smisljeno uključivanje sadržaja iz oblasti obrazovanja za prava deteta na času ili na vannastavnim aktivnostima. Ovaj nalaz može se tumačiti činjenicom da učitelji i nastavnici nemaju dovoljno razvijene kompetencije za ostvarivanje prava deteta, pa samim tim i za poučavanje o pravima deteta.

Predlozi Koalicije:

1. Promeniti status predmeta građansko vaspitanje iz obaveznog izbornog u obavezni predmet na svim nivoima obrazovanja, od pripremnog predškolskog do srednjeg obrazovanja, dostupno svoj deci bez izuzetka.
2. Unaprediti kurikulum predmeta građansko vaspitanje tako da on bude u skladu sa standardom definisanim Konvencijom i važećim razumevanjem obrazovanja za prava deteta.
3. Preispitati i ukoliko je potrebno dopuniti kurikulum programom obrazovanja za prava deteta i drugim srodnim/povezanim temama (npr. obrazovanje za demokratiju, inkluzivno obrazovanje, obrazovanje o nasilju, nediskriminaciji, rodnoj ravnopravnosti i sl.) naročito u pogledu integrisanosti *pristupa zasnovanog na pravima* i usklađenosti sa standardima Konvencije.
4. Preispitati i redefinisati način stručnog osposobljavanja nastavnika građanskog vaspitanja, status i poziciju u obrazovno-vaspitnom sistemu i razmotriti mogućnost uvođenja posebnog smera na učiteljskim/pedagoškim fakultetima za obrazovanje nastavnika građanskog vaspitanja.
5. Preduzeti mere podrške učiteljima i nastavnicima radi primene obrazovanja za prava deteta u nastavi svojih predmeta kroz odgovarajuće obuke i razvoj pomoćnih obrazovnih materijala i vodiča.

OPŠTI PRINCIPI

NEDISKRIMINACIJA

Preporuka Komiteta: Komitet apeluje na državu da osigura potpunu primenu relevantnih postojećih zakona o zabrani diskriminacije kroz jačanje javnih edukativnih kampanja koje se bave negativnim društvenim stavovima prema romskoj deci, deci sa smetnjama u razvoju, deci pripadnicima manjina, izbeglicama i deci tražiocima azila, deci migrantima, deci koja žive i rade na ulici, LGBT deci i deci sa HIV/AIDS (paragraf 23).

Opis stanja:

Zakon o zabrani diskriminacije propisuje da diskriminacija u oblasti obrazovanja i stručnog usavršavanja predstavlja poseban oblik diskriminacije. Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom takođe pruža dodatne garancije, ali su one u direktnoj relaciji sa članom 23 Konvencije i obrađene su s tim članom u vezi.

U okviru obrazovnog sistema napravljeni su posebno važni pomaci u poslednjih nekoliko godina. Pravo na zaštitu od svih oblika diskriminacije garantovano je članom 110 ZOSOVI, koji je definisan u skladu sa standardom koji propisuje Konvencija. Usvojena su dva pravilnika koja dodatno pomažu profesionalcima. Pravilnik o postupanju ustanove u slučaju sumnje ili utvrđenog diskriminatoriskog ponašanja i vredanja ugleda, časti ili dostojanstva ličnosti i Pravilnik o bližim kriterijumima za prepoznavanje oblika diskriminacije od strane zaposlenog, deteta, učenika ili trećeg lica u ustanovi obrazovanja i vaspitanja bliže uređuju način ostvarivanja prava na zaštitu od diskriminacije koje je garantovano ZOSOVI-om.

Shodno prethodnom možemo zaključiti da je pravni okvir za zaštitu dece od diskriminacije u Srbiji uspostavljen i da garantuje ostvarivanje ovog prava u skladu sa međunarodnim standardima. Ipak, problem nastaje u primeni propisa i to prvenstveno zbog toga što profesionalci koji rade sa decom nemaju dovoljno razvijene kompetencije da prepoznaju i adekvatno reaguju u slučajevima diskriminacije. Prema istraživanju Užičkog centra za prava deteta većina nastavnika (80%) pravo na zaštitu od diskriminacije pogrešno poistovećuje sa „istim tretmanom svih u svim situacijama“ ili sa „tolerancijom i humanim tretmanom svih ljudi/dece“. Nastavnici imaju teškoću da prepoznaju diskriminaciju u obrazovnom

kontekstu i poistovećuju situacije diskriminacije sa sukobima među decom, ili sa merama afirmativne akcije (66%). Više od polovine nastavnika ume da prepozna tvrdnje koje su stereotipi (51%) ili govor mržnje (56%).

Što se stavova o pravima deteta tiče, kada je reč o oblasti prava na nediskriminaciju, najveći broj nastavnika (više od dve trećine) slaže se sa tvrdnjom da podrška deci u školi treba da bude individualizovana u odnosu na njihove specifičnosti i potrebe. Ipak, skoro dve trećine nastavnika ne razume ulogu nejednakih startnih pozicija i slaže se sa tvrdnjom da svako dete može da postigne uspeh ukoliko se potruži. Kada je reč o percepciji različitosti, polovina ispitanika smatra da razlike ne vode nužno do sukoba, ali je isto toliki broj i onih koji su neodlučni ili misle da razlike vode do netolerancije. Sa afirmativnim akcijama slaže se tek trećina ispitanika, dok je jedna trećina neodlučna, a jedna trećina smatra da su afirmativne akcije nepoželjne. Skoro dve trećine nastavnika (65%) ne ume da izdvoji lična svojstva, tj. aspekte koje je neophodno sagledati u cilju planiranja dodatne podrške deci radi ostvarivanja njihove ravnopravnosti u odeljenju/školi, međutim većina njih (82%) zna kako da postupi u situaciji konkretnog slučaja diskriminacije.

Ovi podaci upućuju na to da je neophodna intenzivnija i kvalitetnija podrška nastavnicima u učiteljima da primene pozitivan zakonski okvir u svojoj praksi.

Predlozi Koalicije:

Potrebno je preduzeti mere i aktivnosti kojima će se profesionalci koji rade sa decom u obrazovnom sistemu obučiti za prepoznavanje, reagovanje i preduzimanje preventivnih aktivnosti radi osiguranja ravnopravnosti u ostvarivanju prava deteta, odnosno steći kompetencije koje su neophodne za efikasnu primenu postojećeg pozitivnog zakonskog okvira u ovoj oblasti.

Klub DX: „Komitet preporučuje da se država aktivno bori protiv diskriminacije, a naročito: romske dece, dece sa smetnjama u razvoju, dece migranata, dece izbeglica i tražilaca azila, dece pripadnika manjina, dece koja žive u udaljenim područjima, dece koja žive i rade na ulici, dece sa HIV/AIDS i LGBT dece. Poverenik za zaštitu ravnopravnosti je nezavisan državni organ koji sprečava sve vidove, oblike i slučajeve diskriminacije. Preporuka Komiteta je da Poverenik ima posebnu jedinicu koja bi se bavila rešavanjem slučajeva diskriminacije dece.“

NAJBOLJI INTERESI DETETA

Preporuka Komiteta: U svetlu Opšteg komentara br. 14 (2013) o pravu deteta da njegovi najbolji interesi imaju primarni značaj, Komitet preporučuje da država ojača svoje napore kako bi se osiguralo da se ovo pravo na odgovarajući način integriše i dosledno tumači i primenjuje u svim zakonskim, upravnim i sudskim postupcima i odlukama, kao i u svim politikama, programima i projektima koji su relevantni za decu i imaju uticaj na decu. U tom smislu, država se podstiče da razvija procedure i kriterijume kojima se pružaju smernice svim relevantnim nadležnim licima u državnim organima za određivanje najboljih interesa deteta u svakoj oblasti i za davanje potrebne težine interesima deteta kao primarnom značaju (paragraf 25).

Opis stanja:

Komitet je prepoznao važnost uspostavljanja principa najboljeg interesa deteta u okviru zdravstvenog sistema, ali i konstatovao da on nije integrisan i u druge zakone koji su od značaja za ostvarivanje prava deteta. Pozitivan primer je i Porodični zakon, koji propisuje da „svako je dužan da se rukovodi najboljim interesom deteta u svim aktivnostima koje se tiču deteta“ (čl. 6 st. 1). Princip je prepoznat i Opštim protokolom za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja.

Najznačajniji nedostatak u pogledu pravnih garancija za primenu principa najboljih interesa deteta odnosi se na obrazovni sistem. Ovaj princip Konvencije nije prepoznat ZOSOV-om u dovoljnoj meri. Elementi ovog prava i principa Konvencije pominju se u pojedinim članovima ZOSOV-a, gde se nosioci odgovornosti upućuju da donose odluke „u najboljem interesu deteta“ (čl. 18, st. 7 i čl. 76, st. 5), ali odredba se odnosi samo na pojedinu, konkretnu situaciju. Pored ovoga, u Nacrtu zakona o pravima deteta i zaštitniku prava deteta fokus je prvenstveno stavljen na osiguranje „pojedinačnog prava“, dok nema proceduralnih garancija, odnosno dimenzije koja se odnosi na pravo na najbolji interes deteta kao obaveznog pravila postupanja organa javne vlasti. U tom smislu, Nacrt ne uspostavlja ovo pravo u skladu sa standardom koji daje Konvencija. Najbolji interes deteta, kako je definisan Konvencijom, ima dve klasične uloge i to ulogu kontrole i ulogu pronalaženja rešenja. Bez predloženog, ovaj član Nacrta ne osigurava te uloge. Takođe, nije dovoljno istaknuta ni druga dimenzija — najbolji interes deteta kao osnovnog principa Konvencije. On podrazumeva da se tumačenja, procene i postupci ostva-

rivanja svih drugih prava iz Konvencije ne mogu posmatrati i sprovesti odvojeno i bez uvažavanja ovog principa. Pravo deteta na uvažavanje njegovog najboljeg interesa iz člana 3 Konvencije, ima tri dimenzije: kao pojedinačno pravo, kao princip i kao pravilo postupanja (eng. *Rule of procedure*). U Opštem komentaru br. 14 Komitet za prava deteta je jasno definisao ove tri različite dimenzije ovog prava.

Izostanak dovoljno jasne i direktne garancije primene ovog principa u ova dva posebno važna zakona, rezultira nepoštovanjem ovog prava i principa u praksi. Istovremeno neophodno je podzakonskim aktima dati precizna uputstva za primenu ovog principa. Prema istraživanju Užičkog centra za prava deteta najveći broj nastavnika (74%) ne razume princip najboljeg interesa deteta, kao ni njegovu povezanost sa pravom na participaciju (63%), tj. obavezom da se prilikom utvrđivanja najboljeg interesa deteta pribavi mišljenja samog deteta. Nešto veći broj nastavnika (50%) razume povezanost najboljeg interesa sa drugim pravima i osnovnu svrhu njegove primene. Kada je reč o stavovima u odnosu na primenu prava i principa najboljeg interesa deteta, gotovo svi nastavnici (90%) slažu se sa time da odluke koje se tiču deteta treba da budu zasnovane na njihovom najboljem interesu i smatraju da deca treba da učestvuju u određivanju sopstvenog interesa (74%), međutim, većina nastavnika misli da odrasli bolje od same dece mogu da odrede šta je najbolji interes deteta (sa ovom tvrdnjom se ne slaže samo 13% nastavnika, ostali se slažu ili su neodlučni). Značajan deo nastavnika ne poznaje proceduru utvrđivanja najboljeg interesa deteta (43%) i ne razlikuje odluke u kojima je nužno primeniti proceduru utvrđivanja najboljeg interesa deteta (49%).

Centar za prava deteta je u saradnji sa UNICEF-om izradio *Smernice za učešće deteta u građanskim sudskim postupcima i procenu najboljih interesa deteta* čiji je cilj da sudijama pruže oslonac za pravilno tumačenje i primenu propisa koji se tiču učešća deteta u sudskom postupku putem izražavanja mišljenja i primene principa najboljih interesa deteta. Takođe, izrađene su i Smernice za postupanje centara za socijalni rad u kontekstu građanskih sudskih postupaka koji se tiču prava i interesa deteta sa ciljem da stručnjacima centara za socijalni rad pomognu u uspešnom ostvarivanju procesnih uloga i zadataka koje imaju u ovim postupcima.

Prema nalazima istraživanja Centra za prava deteta „Kako do pravosuđa po meri deteta — Istraživanje efikasnosti, participacije i utvrđivanja najboljeg interesa deteta u građanskim sudskim postupcima” sprovedenog u partnerstvu sa UNICEF-om 2017. godine, utvrđeno je da izrađene smernice same po sebi nisu proizvele željeni pomak u kvalitativnom sagledavanju principa najboljih interesa deteta ni kod sudija ni kod organa starateljstva. To dalje upućuje na zaključak da je neophodno nastaviti rad sa razvijenim instrumentom i nadograditi ga drugim aktivnostima.

Predlozi Koalicije:

1. Unaprediti zakonski okvir koji se odnosi na obrazovno-vaspitni sistem odredbama o primeni osnovnih principa Konvencije koji nedostaju, po uzoru na to kako je to urađeno sa principom nediskriminacije (iz člana 110 ZOSOV) i to:
 - 1.1. Dopuniti ZOSOV odredbama o primeni prava i principa najboljeg interesa deteta u skladu sa standardom koji propisuje Konvencija i Opštim komentarom br. 14 Komiteta za prava deteta;
 - 1.2. Usvajati Pravilnik o primeni prava i principa najboljeg interesa deteta u obrazovno-vaspitnom sistemu;
2. Unaprediti aktuelni Nacrt zakona o pravima deteta i zaštitniku prava deteta tako što će se pravo i princip najboljeg interes deteta definisati u skladu sa odredbama Konvencije i Opštim komentarom br. 14.
3. Jačati kapacitete stručnjaka u sistemima pravosuđa i socijalne zaštite kako bi se princip najboljih interesa deteta dosledno poštovao u praksi.

Klub DX: „Komitet preporučuje da najbolji interesi deteta budu na prvom mestu i zastupljeni u svakoj oblasti. Država treba da razvija smernice i procedure kako bi se osiguralo da se najbolji interesi deteta primenjuju u svim postupcima koji se tiču deteta, politikama, projektima i programima koji su važni za decu i utiču na njih.“

POŠTOVANJE MIŠLJENJA DETETA I UČEŠĆA DECE U DONOŠENJU ODLUKA U NJIHOVOM NAJBOLJEM INTERESU

Preporuka Komiteta: U skladu sa članom 12 Konvencije i u svetlu Opšteg komentara br. 12 (2009) o pravu deteta da se sasluša njegovo mišljenje, Komitet podstiče državu potpisnicu da osigura da se stavovima dece posveti dužna pažnja, u porodici, u školama, u sudovima i u svim relevantnim administrativnim i drugim postupcima u vezi sa njima kroz, između ostalog, usvajanje odgovarajućih zakona, obuku stručnjaka, uspostavljanje specifičnih aktivnosti u školama i opšte podizanje svesti. Komitet takođe podstiče državu potpisnicu da sarađuje sa relevantnim akterima u širenju informacija o Konvenciji i da ojača stvaranje smislenog prostora kroz koji deca mogu da utiču na javnu politiku (paragraf 29).

Opis stanja:

Pravo deteta na participaciju jedan je od četiri osnovna principa Konvencije. ZOSOV prepoznaje značaj uključivanja svih učesnika u obrazovnom procesu kroz definisanje učešća kao jednog od osnovnih principa obrazovanja, ali samo delimično, odnosno samo u određenim situacijama. Elementi ovog prava prepoznati su kroz uključenost svih učesnika u sistemu obrazovanja i vaspitanja u stvaranju i sprovođenju, obrazovnih politika, poštujući potrebe i prava uz obaveze i odgovornosti; proklamovano je uključivanje i u stvaranju i u sprovođenju obrazovnih politika (čl. 7, st. 1, tačka 9). Učešće dece u stvaranju obrazovnih politika, pa u izvesnoj meri i sprovođenju dalje se razrađuje kroz instituciju učeničkog parlamenta koji obuhvata učenike 7. i 8. razreda osnovne škole i učenike srednjih škola. Za mlađu decu/učenike nije predviđen institucionalizovan oblik učešća u stvaranju obrazovnih politika. ZOSOV nije posvetio poseban član kojim bi uspostavio ovaj princip kao načelo postupanja u svim situacijama koje se tiču dece u obrazovnom sistemu, čime ovaj princip Konvencije nije uspostavljen u skladu sa standardom.

Odredbe koje se tiču prava deteta da se njegovo/njeno mišljenje sasluša i uzme u obzir predviđeno Porodičnim zakonom je takođe potrebno unaprediti u skladu sa Opštim komentarem br. 12 Komiteta za prava deteta.

Takođe, u Nacrtu zakona o pravima deteta i zaštitniku prava deteta nije dovoljno istaknuta druga dimenzija — pravo deteta na učešće u odlučivanju kao osnov-

nog principa Konvencije. On podrazumeva da se tumačenja, procene i postupci ostvarivanja svih drugih prava iz Konvencije ne mogu posmatrati i sprovesti odvojeno i bez uvažavanja ovog principa.

Izostanak uspostavljanja principa u zakonskim rešenjima rezultira izostankom primene principa participacije u praksi.

Istraživanja govore da je participacija dece, kako u osnovnim tako i u srednjim školama, niska te da postojeća zakonska rešenja ne obezbeđuju uživanje ovog prava na način kako je to garantovano Konvencijom. Prema istraživanju Užičkog centra za prava deteta više od polovine nastavnika (60%) ne razume da princip participacije u kontekstu primene odredaba Konvencije podrazumeva da se tumačenje i ostvarivanje drugih prava mora zasnivati na ovom principu/pravu, a samo mali broj njih poznaje nivo participacije (19%) i ume da razlikuje pravu od lažne participacije učenika (16%). Više od polovine nastavnika (54%) zna koje su to odluke u školi u koje treba uključiti decu. Manjem broju nastavnika je poznat sadržaj prava na udruživanje i slobodno okupljanje dece (23%), i prava na okupljanje (38%), dok najbolje poznaju sadržaj prava na slobodu misli, savesti i veroispovesti (60%). Što se participacije i građanskih/političkih prava tiče, učitelji i nastavnici smatraju da je konsultativni proces sa decom važan (50%), ali da dečje mišljenje ne može imati istu težinu kao mišljenje odraslog (43% nastavnika se slaže, dok je 25% njih neodlučno), budući da dete nije dovoljno kompetentno (37% nastavnika se slaže, dok je 32% njih neodlučno). Iako većina nastavnika (dve trećine) smatra da dečju privatnost treba poštovati, mišljenja su veoma podeljena kada je reč o tome da deca treba da imaju ista građanska i politička prava kao i odrasli (34% nastavnika se slaže sa ovom tvrdnjom, a 21% njih je neodlučno). Većina nastavnika smatra da deci ne treba omogućiti organizovane proteste i građansku neposlušnost (više od polovine nastavnika se slaže sa tim, a jedna četvrtina je neodlučna). Većina nastavnika ne prepoznaje situacije u kojima se krši pravo deteta na slobodno izražavanje mišljenja (71%), pravo na privatnost i zaštitu ličnosti i dostojanstva (77%), kao i pravo na zaštitu od proizvoljnog i nezakonitog mešanja u privatnost deteta (69%) i prikupljanja informacija o privatnom i porodičnom životu deteta koje nisu neophodne (69%). Izuzetak je pravo na slobodu misli, savesti i veroispovesti pošto više od polovine nastavnika prepoznaje kršenje tog prava (56%).

Dalje, prema nalazima istraživanja Centra za prava deteta „Kako do pravosuđa po meri deteta — Istraživanje efikasnosti, participacije i utvrđivanja najboljeg interesa deteta u građanskim sudskim postupcima“, sprovedenog u partnerstvu sa UNICEF-om 2017. godine, utvrđeno je da se deca saslušavaju u skladu sa relevantnim odredbama Porodičnog zakona o pravu deteta na slobodno izražavanje mišljenja u 6 od 40 pregledanih sudskih predmeta (15%). Utvrđivanje mišljenja

deteta sud najčešće poverava centru za socijalni rad koji u konkretnom predmetu daje nalaz i mišljenje. Da bi sud saznao autentičnu sadržinu mišljenja deteta, potrebno je da mišljenje deteta bude jasno odvojeno od nalaza i mišljenja centra za socijalni rad, što u praksi najčešće nije slučaj. Da bi se ovakva praksa prevazišla, od sudija se očekuje da u nalogu upućenom centru za socijalni rad zatraže dostavljanje transkripta razgovora koji je stručno lice sa detetom vodilo prilikom utvrđivanja njegovog mišljenja.

Predlozi Koalicije:

1. Unaprediti zakonski okvir koji se odnosi na obrazovno-vaspitni sistem odredbama o primeni osnovnih principa Konvencije koji nedostaju, po uzoru na to kako je to urađeno sa principom nediskriminacije (iz člana 110 ZOSOV) i to:
 - 1.1. Dopuniti ZOSOV odredbama o primeni prava i principa participacije u skladu sa standardom koji propisuje Konvencija i Opštim komentarem br. 12 Komiteta za prava deteta;
 - 1.2. Usvojiti Pravilnik o primeni principa participacije u obrazovno-vaspitnom sistemu.
2. Unaprediti aktuelni Nacrt zakona o pravima deteta i zaštitniku prava deteta tako što će se pravo i princip učešća dece u donošenju odluka (participacija) definisati u skladu sa odredbama Konvencije i Opšteg komentara br. 12.
3. Izmeniti odredbe Porodičnog zakona koje se tiču prava deteta na participaciju u cilju njihovog usklađivanja sa odredbama Konvencije i Opšteg komentara br. 12.
4. Kontinuirano jačati kapacitete stručnjaka u sistemima pravosuđa i socijalne zaštite kako bi se princip participacije dosledno poštovati u praksi.

Klub DX: „Komitet preporučuje da se posebna pažnja posveti stavovima dece u porodici, u školama, u sudovima i svim postupcima u koje je dete uključeno. Takođe, podstiče državu da usvaja zakone, obučava stručnjake, sprovodi aktivnosti u školama kako bi širili informacije o Konvenciji i važnosti učešća dece u svim aktivnostima i javnim politikama.“

NASILJE NAD DECOM

SLOBODA DETETA OD SVIH OBLIKA NASILJA

Preporuka Komiteta: Pozivajući se na Opšti komentar br. 13 o pravu deteta na slobodu od svih oblika nasilja, kao i na Cilj održivog razvoja 16.2 da se iskorene, između ostalog, svi oblici nasilja nad decom, Komitet preporučuje Srbiji da uspostavi zakonodavne i druge mere kako bi osigurala obavezno usklađivanje Opšteg i Posebnih protokola o zaštiti dece od zlostavljanja i nasilja, kao i da obezbedi da su dovoljni ljudski, finansijski i tehnički resursi dostupni kako bi se osigurala primena. Pored toga, Komitet je dao niz preporuka u vezi sa zaštitom dece od nasilja u institucijama, alternativnom zbrinjavanju, školama, kao i preporuke u vezi sa organizovanjem kampanja nulte tolerancije na nasilje nad decom (paragraf 33).

Opis stanja:

Radna grupa formirana od strane MRZBSP, uz podršku UNICEF-a, izradila je Nacrt strategije za prevenciju i zaštitu dece od nasilja od 2018. do 2022. godine i pripadajući Akcioni plan. Trenutno je u toku proces usklađivanja ovog teksta sa Zakonom o planskom sistemu te je neizvesno kada će ovaj strateški dokument biti usvojen.

Predlozi Koalicije:

Neophodno je usvojiti Nacionalnu strategiju za prevenciju nasilja nad decom i prateći Akcioni plan za nastupajući period, kako bi se uspostavio odgovarajući sveobuhvatni okvir za efikasnu prevenciju i zaštitu dece od svih oblika nasilja.

Klub DX: „Komitet preporučuje da sva deca moraju biti zaštićena od svih oblika nasilja (fizičko, emocionalno, elektronsko, verbalno, vršnjačko, seksualno, itd). Država treba da obezbedi da sistem zaštite dece funkcioniše, da se razvijaju kampanje i obuke za decu i odrasle koje će doprineti da se drugačije razmišlja i više reaguje na nasilje nad decom.

TELESNO KAŽNJAVANJE

Preporuka Komiteta: Komitet je izrazio zabrinutost što je praksa telesnog kažnjavanja u kući dozvoljena i široko prihvaćena u društvu kao sredstvo disciplinovanja dece, te preporučuje da se, u svetlu Opšteg komentara br. 8 (2006) u vezi sa telesnim kažnjavanjem, izričito zakonom zabrani telesno kažnjavanje, osigura da se zabrana telesnog kažnjavanja adekvatno prati i sprovodi u svim okruženjima, promoviše pozitivne, nenasilne i participativne načine podizanja i disciplinovanja deteta kroz kampanje podizanja svesti i osigura da se počinioci dovedu pred nadležne upravne i sudske organe (paragraf 37).

Opis stanja:

Izričita zabrana telesnog kažnjavanja dece i dalje nije predviđena zakonom. Trenutno dostupna verzija Nacrta zakona o izmenama i dopunama Porodičnog zakona predviđa uvođenje ove zabrane, ali je ne razrađuje detaljno te ostaje da se vidi kako će ovo biti regulisano i kada će taj zakon biti usvojen i stupiti na snagu. Takođe, Nacrtom zakona o pravima deteta i zaštitniku prava deteta, predviđena je izričita zabrana telesnog kažnjavanja i data je definicija ovakvog postupanja.

Predlozi Koalicije:

Neophodno je adekvatno izmeniti Porodični zakon kojim će se predvideti izričita zabrana telesnog kažnjavanja u svim sredinama, uključujući i porodičnu. Prilikom definisanja norme zabrane telesnog kažnjavanja potrebno je rukovoditi se Opštim komentarom 8 Komiteta o pravu deteta na zaštitu od telesnog kažnjavanja i ostalih okrutnih ili ponižavajućih oblika kažnjavanja. Takođe, uz uvođenje izričite zabrane u svim okruženjima, potrebno je preduzeti niz mera u cilju promocije pozitivnih, nenasilnih i participativnih načina vaspitanja i disciplinovanja deteta kroz kampanje podizanja svesti u javnosti o štetnim efektima prakse telesnog kažnjavanja dece, a nadležni državni organi treba da razvijaju i finansiraju programe za razvijanje kompetencija roditelja za ispunjavanje roditeljskih dužnosti i rešavanje konfliktnih situacija u porodici bez nasilja.

Klub DX: „Preporučuje se da se što pre donese zakonska odredba kojom se izričito zabranjuje telesno kažnjavanje dece u porodici kao način vaspitanja. Pored toga, država treba da pomogne i nauči odrasle kako da se deca nenasilno podižu i disciplinuju.“

ŠTETNE PRAKSE

Preporuka Komiteta: Komitet preporučuje da država uspostavi sistem za praćenje svih slučajeva koji uključuju dečije brakove u etničkim grupama, posebno među romskim devojkicama, i da pruži deci žrtvama sklonište i odgovarajuću rehabilitaciju i savetodavne usluge, kao i da organizuje kampanje podizanja svesti kojima bi se naglasiše štetne posledice dečijeg braka (paragraf 38).

Opis stanja:

Iako se beleži određeni napredak u vezi sa ovom preporukom, kao što su potpisivanje Memoranduma o razumevanju u oblasti sprečavanja dečijih brakova i poboljšanja položaja dece i mladih u Srbiji između Koordinacionog tela za rodnu ravnopravnost i UNICEF-a (2018) i pokretanje Nacionalne koalicije za okončanje dečijih brakova, koju čine više od dvadeset organizacija i institucija posvećenih unapređenju prava deteta i naporima za okončanje štetne prakse dečijih brakova u Republici Srbiji (2019), nema većih pomaka u situaciji na terenu. I dalje se procenjuje da se u romskim naseljima svaka šesta devojkica uda pre nego što napuni 15 godina, a više od polovine se venča pre punoletstva.

Republika Srbija još uvek nema uspostavljen sistem za praćenje dečijih brakova, niti se podaci o slučajevima vode na osnovu etničke pripadnosti. Što se tiče skloništa za decu, od jula 2019. počelo je da radi Prihvatilište za žene žrtve trgovine ljudima u okviru Centra za zaštitu žrtava trgovine ljudima, sa mogućnošću prihvata devojkica i dečaka (do određenog uzrasta) ali sa primarnom namenom smeštaja punoletnih žrtava. Krajem februara 2019. u Beogradu, na novoj adresi počelo je sa radom Prihvatilište za decu Beograda namenjeno prihvatu najugroženijih kategorija — zanemarene, zlostavljane i dece bez roditelja ili staratelja, kao i dece koja su bila žrtve trgovine ljudima, od 7-18 godina. Deo ovog objekta je i Svratište, namenjeno dnevnom boravku dece u uličnoj situaciji. Iako pruža

podršku i deci iz drugih gradova i opština, Prihvatište je prvenstveno namenjeno najosetljivijim kategorijama mladih iz Beograda.

Kampanje za podizanje svesti o štetnosti dečijih brakova se uglavnom sprovode *ad hoc*, u okviru projekata koje sprovode organizacije civilnog društva i nemaju širi obuhvat niti uticaj.

Predlozi Koalicije:

Neophodno je uspostaviti sistem za praćenje slučajeva dečijih brakova i jačati međusektorsku saradnju i koordinaciju na ovom polju.

Potrebno je odvojiti sredstva, osmisliti i kontinuirano sprovoditi široku kampanju na nacionalnom nivou, sa ciljem podizanja svesti o štetnosti dečijih brakova.

Potrebno je odvojiti adekvatna sredstva, osmisliti i kontinuirano sprovoditi mere podrške za devojčice i žene koje su bile žrtve dečijih brakova i njihovu decu.

SMETNJE U RAZVOJU, OSNOVNA ZDRAVSTVENA I SOCIJALNA ZAŠTITA

DECA SA SMETNJAMA U RAZVOJU

Preporuka Komiteta: U svetlu Opšteg komentara br. 9 o pravima dece sa smetnjama u razvoju, Komitet apeluje na Srbiju da usvoji pristup invaliditetu zasnovan na ljudskim pravima i da uspostavi sveobuhvatnu strategiju kako bi se osigurala inkluzija dece sa smetnjama u razvoju, kao i da poboljša prikupljanje podataka o deci sa smetnjama u razvoju, reformiše sistem socijalne pomoći, izbegava nepotrebnu institucionalizaciju i sprovede kampanje za podizanje svesti s ciljem borbe protiv stigmatizacije i predrasuda prema deci sa smetnjama u razvoju; uspostavi zakonske i druge mere da bi se obezbedilo da deca sa smetnjama u razvoju i deca kojima je potrebna stalna briga i pomoć ostanu sa svojim biološkim porodicama, kroz usluge za decu i roditelje, odnosno kroz finansijsku podršku i pomoć za roditelje koji nisu sposobni da rade i stvaraju prihod jer pružaju stalnu brigu i pomoć detetu sa smetnjama u razvoju (paragraf 44).

Opis stanja:

U Srbiji još uvek nema pouzdanih podataka koji bi doprineli boljoj organizaciji socijalne i druge podrške deci sa smetnjama u razvoju i njihovim porodicama, kao ni baze podataka kroz koju bi bilo moguće kontinuirano prikupljati podatke po određenim pokazateljima. Ne postoje nacionalne aktivnosti usmerene na smanjenje stigmatizacije dece sa smetnjama u razvoju niti mere na nacionalnom nivou koje su usmerene na njihovo uključivanje u javni život. Za decu sa invaliditetom iz siromašnih porodica koja je posebno ugrožena grupacija, ne postoje posebni instrumenti zaštite materijalnog položaja u okviru programa novčane socijalne pomoći. Postoji uvećani dečiji dodatak (50% uvećanje) koji je po Zakonu iz 2018. godine postao univerzalno pravo za svu decu sa smetnjama u razvoju/invaliditetom bez obzira na prihodni i imovinski cenzus, pod uslovom da dete nije smešteno u ustanovu. Za roditelje koji ne mogu da rade postoje dve mogućnosti finansijskog obezbeđenja: a) pravo na dodatak za pomoć i negu drugog lica koje u slučaju smetnji u razvoju/invaliditeta najvišeg stepena iznosi oko 125% mini-

malne neto zarade uključujući socijalnu penziju za roditelja koji nije zaposlen b) odsustvo sa posla do starosti 5 godina deteta uz 100% nadoknađene zarade svih pet godina.

Predlozi Koalicije:

Potrebno je sprovesti opštu kampanju podizanja svesti radi smanjenja stepena stigmatizacije dece sa smetnjama u razvoju i njihovog uključivanja u društvo, javni život i obrazovanje, u koju bi bila uključena relevantna ministarstva, nezavisne institucije i organizacije civilnog društva. Pored toga, potrebno je obezbediti jačanje usluga socijalne zaštite i jačanje obrazovnih kapaciteta, kao i kreiranje novih usluga koje su neophodne deci sa smetnjama u razvoju i sa invaliditetom, posebno u vezi sa ostvarivanjem prava deteta da živi u porodičnom okruženju. Između ostalog, potrebno je redefinisati i obezbediti usluge kao što je lični prati-lac deteta, pomoć u kući, pedagoški asistent i slično, kao i otklanjanje prepreka i jačanje obrazovno-vaspitnog sistema za obezbeđivanje inkluzivnog obrazovanja. Takođe, potrebno je uspostaviti i intenzivirati međuresornu saradnju i koordinaciju u cilju obezbeđivanja pune socijalne inkluzije dece sa smetnjama u razvoju i sa invaliditetom u svim sferama javnog života. Kada su u pitanju deca sa smetnjama u razvoju iz siromašnih porodica, povećati ponder za dodelu novčane socijalne pomoći bar na 0.7, a po mogućstvu i više. Ova mera ne bi imala značajan uticaj na budžet (neke procene su da je u pitanju manje od 100 miliona godišnje).

Klub DX: „Komitet preporučuje da država poboljša prikupljanje podataka o deci sa smetnjama u razvoju kako bi bolje znala i planirala šta treba ovoj deci i njihovim porodicama. Takođe preporučuje da država na različite načine pomogne porodicama dece sa smetnjama u razvoju kako bi se izbeglo njihovo smeštanje u institucije kad god je to moguće. Potrebno je preduzeti zakonske i druge mere, kampanje kako bi ova deca potpuno bila uključena u život zajednice, odnosno da budu poštovani, ravnopravni i prihvaćeni od strane druge dece i odraslih.“

ŽIVOTNI STANDARD

Preporuka Komiteta: Komitet preporučuje da država potpisnica ojača podršku deci koja žive ispod granice siromaštva, posebno porodicama sa jednim roditeljem, porodicama sa četvoro ili više dece i porodicama sa decom sa smetnjama u razvoju, kao i da obezbedi da mere socijalne zaštite pružaju dovoljno za stvarne troškove pristojnog života dece; razmotri adekvatnost novčane pomoći deci sa stanovišta obezbeđivanja minimalnog životnog standarda i pristupa u smislu informisanja, dometa i procedura prilagođenih korisniku; pojednostavi administrativne procedure i odredbe podrške za pristup novčanoj pomoći za porodice koje žive u najugroženijim situacijama (paragrafi 51 i 52).

Opis stanja:

Iako su iznosi pomoći i dalje niski, izmene Zakona o finansijskoj podršci porodica sa decom iz 2018. godine donose određena poboljšanja u vezi dečijih dodataka (DD): 13-ti dodatak za decu srednjoškolskog uzrasta početkom školske godine pod uslovom da su redovno pohađala srednju školu i sa uspehom završila školsku godinu; sva deca sa smetnjama u razvoju/invaliditetom dobijaju uvećan DD (bez obzira na prihodni/imovinski cenzus), a dodatak se uvećava od 30–50% u zavisnosti od stepena invaliditeta; pravo na DD se ograničava za ukupno četvoro dece, a ne prvih četvoro dece po redu rođenja, što znači će DD ostvariti i dete višeg reda rođena ukoliko ga neko od starije dece više ne ostvaruje; deca iz porodica korisnika NSP automatski se uključuju u program DD, što značajno pojednostavljuje proces ostvarivanja prava, a ukinut je zahtev da roditelji dece korisnika DD budu zdravstveni osiguranici.

Predlozi Koalicije:

Potrebno je povećanje 13-tog dečijeg dodatka na 10 hiljada i uvođenje ovog dodatka i za decu uzrasta osnovne škole u visini 5 hiljada dinara i povećanje pondera za decu 14+ korisnike novčane socijalne pomoći sa 0,3 na 0,5.

OBRAZOVANJE, SLOBODNO VREME I KULTURNE AKTIVNOSTI

OBRAZOVANJE, UKLJUČUJUĆI OSPOSOBLJAVANJE I SAVETOVANJE

Preporuka Komiteta: Komitet preporučuje državi da ojača promovisanje inkluzivnog obrazovanja, za svu ali naročito za najugroženiju decu, kao i da obezbedi odgovarajuću ljudsku, finansijsku i tehničku podršku za sprovođenje odredaba Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja. Takođe, Komitet ukazuje na potrebu za jednakim pristupom programima ranog obrazovanja za svu decu, za obezbeđenjem adekvatnih sredstava za uspostavljanje adekvatnih predškolskih i školskih ustanova kao i za obezbeđenjem odgovarajuće obuke za nastavnike (paragraf 55 b i g).

Opis stanja:

Danas je u Srbiji značajan broj dece izbeglica i dece tražilaca azila. Tokom prvih šest meseci 2019. godine, 1.061 dete je izrazilo nameru da traži azil u Republici Srbiji, od kojih je 355 bilo dece bez pratnje roditelja ili staratelja. Čest je slučaj da je školovanje ove dece ili prekinuto ili je onemogućeno pravovremeno uključivanje u obrazovni sistem. Domaćim zakonodavstvom propisano je da je neophodno da se sva deca, bez odlaganja, uključe u formalni obrazovni sistem Republike Srbije, pa tako i strani državljani, osobe bez državljanstva kao i tražioci državljanstva, pod istim uslovima kao i državljani Srbije.

Saradnja Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, Komesarijata za izbeglice, UNICEF-a, kao i drugih međunarodnih i nevladinih organizacija dovela je do toga da su u školskoj 2017/2018. godini sva deca tražioci azila bila uključena u sistem osnovnog obrazovanja. U školskoj 2018/2019. ukupno 383 dece iz migrantske populacije, od čega 82 maloletnika bez pratnje, bilo je uključeno u obrazovni sistem u Srbiji, u 40 osnovnih, 10 srednjih škola, kao i 10 predškolskih ustanova. Novina školske godine 2018/2019. je ta što od ove počinje upis dece iz migrantske populacije u obavezni pripremni predškolski program.

Omogućavanje adekvatnog školovanja sve dece koja se nalaze na teritoriji Srbije je neophodno. Izazovi koji se javljaju u praksi su brojni i česta je nezainteresovanost roditelja za obrazovne aktivnosti svoje dece što dovodi do nepohađanja

nastave. Najčešći razlog za to je činjenica da roditelji ne žele da im Srbija bude krajnja destinacija, to što smatraju da su privremeno u Srbiji što dalje vodi do nemotivisanosti za upis dece u školu. Takođe, problem kod obrazovanja ove kategorije dece je i što deca izbeglice i tražioci azila neretko ne znaju srpski jezik, što otežava pohađanje škole i sticanje znanja i razvoj veština. Nepoznavanje jezika često utiče na nemotivisanost dece, kao i na nemogućnost razumevanja časova koje pohađaju.

Dalje, deca koja su najviše u riziku da ne pohađaju školu su deca predškolskog i srednjoškolskog uzrasta zbog zakonske regulative, koja propisuje da je samo osnovno obrazovanje obavezno u Srbiji.

Uključivanje dece i mladih izbeglica i tražilaca azila u obrazovni sistem treba da bude jedna od glavnih komponenti integracionih i migracionih politika s obzirom da obrazovanje predstavlja jedan od ključnih elemenata dalje integracije u srpsko društvo što dalje vodi smanjenu marginalizovanih grupa i drugih problema.

Predlozi Koalicije:

Neophodno je osnaživanje škola i nastavnika kako bi u najboljoj meri mogli da odgovore na izazove sa kojima se susreću u radu sa decom izbeglicama i tražiocima azila. Zatim, neophodno je jačati kapacitete nastavnika kako bi najefikasnije prilagodili nastavu i nastavni materijal deci izbeglicama i tražiocima azila kao i efikasna obuka nastavnika za rad sa ovom kategorijom dece. Takođe, potrebno je intenzivirati časove srpskog jezika za ovu decu kako bi se što lakše prilagodili obrazovnim uslovima u Republici Srbiji i kako bi usvojili znanja i napredovali u obrazovanju.

Klub DX: „Komitet preporučuje da država razvije programe za smanjenje napuštanja škole. Takođe treba da promovise obrazovanje za svu decu i obezbedi svoj deci sa smetnjama u razvoju pravo na obrazovanje u redovnim školama. Država treba da ojača i napore kako bi deca iz seoskih sredina i malih gradova i udaljenih mesta imala bolji pristup kvalitetnom obrazovanju. Treba da olakša učešće i uključivanje romske dece u obrazovanje. Posebno je važno da osigura da svako dete može da ide u vrtić bez obzira na to da li su mu roditelji zaposleni ili ne.“

POSEBNE MERE ZAŠTITE

ZAŠTITA DECE IZBEGLICA/TRAŽILACA AZILA

Preporuka Komiteta: Komitet preporučuje državi da u postupanju sa razdvojenom i nepračenom decom, uspostavi pravični i efikasni postupak za azil koji se sprovodi na način prilagođen za dete i razmotri izmenu važećeg nacionalnog zakonodavstva, uključujući Zakon o azilu. Takođe, državi je preporučeno da osigura da se sistemski identifikuju deca bez pratnje ili razdvojena deca i upućuju na odgovarajući sistem zaštite, kao i da obezbedi smeštaj ove dece u hraniteljskim porodicama ili drugim smeštajnim kapacitetima, u skladu sa procenama najboljeg interesa deteta sprovedenim na individualnoj osnovi (paragraf 57).

Opis stanja:

Zakon o azilu i privremenoj zaštiti, usvojen 2018. godine, doneo je značajne novine u pogledu zaštite prava deteta u postupku azila u Republici Srbiji. Uprkos činjenici da su zakonska rešenja u značajnoj meri u skladu sa međunarodnim standardima, Srbija i dalje nije omogućila primenu određenih zakonskih odredbi koje bi vodile ka uspostavljanju sistema zaštite dece na njenoj teritoriji.

Kancelarija za azil primenjuje princip najboljeg interesa deteta u svim odlukama po zahtevima za azil nepračene i razdvojene dece. Međutim, to nije slučaj prilikom donošenja odluka o zahtevima za azil kada su deca u pratnji roditelja, uprkos odredbi Zakona o azilu i privremenoj zaštiti koja garantuje sprovođenje odredaba zakona u skladu sa načelom najboljeg interesa maloletnog lica.

Dalje, zakonom je propisano da postupci po zahtevu za azil deteta bez pratnje imaju prioritet u odnosu na druge postupke. Uprkos tome, ova odredba se skoro uopšte ne poštuje u praksi i tako, tokom prvih šest meseci 2019. godine značajan broj dece čekalo je i po nekoliko meseci da im Kancelarija za azil zakaže usmenu raspravu u postupku azila. Takođe, nijedna prvostepena odluka nije doneta u predmetima dece koja su podnela zahtev za azil u 2019. godini. Ovo dovodi do zaključka da postupci po zahtevima za azil sve dece traju neopravdano dugo suprotno propisanim zakonskim odredbama i međunarodnim standardima.

Načelo obezbeđivanja posebnih procesnih i prihvatnih garancija je garantovano članom 17 koji propisuje da se u postupku azila vodi računa o specifičnoj situaciji

osoba kojima su neophodne posebne procesne ili prihvatne garancije, gde spadaju i maloletne osobe i deca bez pratnje. Dalje, tražiocima, pa i deci pruža se odgovarajuća pomoć kada, s obzirom na lična svojstva, nisu sposobni da ostvaruju svoja prava i obaveze bez odgovarajuće pomoći. Međutim, tako široko definisana odredba u praksi ne znači mnogo i skoro i da se ni ne koristi.

Uočeni problemi sa postupanjem sa nepraćenom i razdvojenom decom su neadekvatna starateljska zaštita na teritoriji cele države kao i nedovoljan broj odgovarajućeg alternativnog staranja o deci. Postupak dodeljivanja privremenog staratelja neretko traje i nekoliko nedelja i za to vreme deca borave u centru za azil ili prihvatnom centru. Kvalitet usluge centara za socijalni rad u ovim centrima je često na nedovoljnom nivou, a to zbog nedovoljnog broja službenika i previše posla koji ti službenici često imaju.

Dalje, na teritoriji gde se nalazi najveći broj nepraćene i razdvojene dece u Srbiji, tokom prvih šest meseci 2019. godine jedan staratelj je morao da se stara o najmanje 26 dece, a jedan voditelj slučaja za preko 175 dece, uprkos činjenici da jedan voditelj slučaja ne bi trebalo da bude zadužen za toliki broj dece jer to značajno utiče na kvalitet rada.

Sledeći problem koji se javlja u praksi je nezakonito postavljanje dece pod kolektivno starateljstvo u Centru za azil u Sjenici odlukom Centra za socijalni rad u istom gradu, uprkos činjenici da je zakonom propisano da centar za socijalni rad može da postavi samo privremenog staratelja nepraćenoj i razdvojenoj deci. Takođe, kolektivno starateljstvo nad decom smeštenom u Centru za azil u Sjenici vrši jedna osoba, koja se često stara o nekoliko desetina dece. Veliki broj dece stavljen pod zaštitu jedne osobe dovodi do pitanja kvaliteta vršenja starateljske dužnosti koja treba da bude u najboljem interesu deteta. Dodatno, sredstva za finansiranje rada staratelja se najčešće obezbeđuje preko projekata organizacija civilnog društva što dovodi do zaključka da je neophodno povećati sredstva koja će država Srbija da izdvaja za optimalan rad staratelja.

Uprkos zakonskim rešenjima za alternativno zbrinjavanje dece, gde je propisano da odluku o smeštaju donosi nadležni organ starateljstva, u praksi je čest slučaj da inicijalnu odluku o smeštaju donosi Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP), prilikom registracije dece koja izraze nameru da traže azil u RS i odluka se donosi na osnovu raspoloživih kapaciteta centara za azil. Zatim, zabrinjavajuća je i činjenica da službenici MUP-a registruju decu bez prisustva privremenog staratelja. To je suprotno Zakonu o azilu i privremenoj zaštiti koji nalaže da nameru za traženje azila u ime deteta izražava roditelj ili staratelj.

Zakonom je propisano da se detetu bez pratnje, koje je već podnelo zahtev za azil u Srbiji, a nalazi se na smeštaju u centru za azil ili prihvatnom centru, na osnovu rešenja organa starateljstva, obezbeđuje alternativni smeštaj. Alternativni

smeštaj može da bude ustanova socijalne zaštite, smeštaj kod drugog pružaoca usluge smeštaja ili porodica. Međutim, u praksi se retko obezbeđuje alternativni smeštaj dece koja su najčešće smeštena u centrima za azil.

Predlozi Koalicije:

Rešavanje o zahtevima za azil sve dece mora da se vrši u najkraćem roku. Neophodno je da se praksa usaglasi sa preporukama Komiteta za prava deteta u pogledu smeštanja nepraćene i razdvojene dece u centre za azil u kojima borave samo deca i koja su prilagođena njihovim potrebama i garantuju bezbednost. Praksa smeštaja dece u centre za azil gde borave i odrasle osobe mora da se prekine. Drugim rečima, država mora da obezbedi posebne smeštajne kapacitete koji bi u potpunosti odgovorili na potrebe nepraćene i razdvojene dece. Dalje, država mora da preuzme neophodne mere kako bi se obezbedila alternativna briga o deci koja su lišena porodične sredine. Država mora da obezbedi adekvatni sistem starateljstva, koji se trenutno, u najvećoj meri, finansira sredstvima civilnog sektora. Zatim, praksa registrovanje nepraćene i razdvojene dece od strane službenika MUP-a bez prisustva privremenog staratelja mora urgentno da se zaustavi i da počne da se primenjuju odredbe Zakona o azilu i privremenoj zaštiti kao i Porodičnog zakona kojima je regulisano ovo pitanje.

Klub DX: „Komitet preporučuje Republici Srbiji da deci koja su bila primorana da napuste svoju zemlju osigura potpuno uključivanje u postojeći sistem zaštite dece, a posebno deci bez pratnje ili razdvojenoj. To znači da im se omogući pohađanje škole, smeštaj koji odgovara njihovim potrebama i pruži potrebna stručna pomoć i podrška.“

SEKSUALNA EKSPLOATACIJA I TRGOVINA LJUDIMA

Preporuka Komiteta: Komitet preporučuje da država uspostavi adekvatne i koordinisane mehanizme za identifikaciju i zaštitu dece žrtava trgovine ljudima, uključujući sistematsku i pravovremenu razmenu informacija između nadležnih službenika, kao i da ojača kapacitete policajaca, granične policije, inspektora rada i socijalnih radnika za identifikovanje dece žrtava trgovine ljudima (paragraf 63a).

Opis stanja:

U odnosu na prethodni period posmatranja u ovoj oblasti se beleži određen pomak.

(1) U okviru reforme Ministarstva unutrašnjih poslova, nadležnost u vezi sa suzbijanjem trgovine ljudima izmeštena je iz Uprave granične policije pod Upravu kriminalističke policije, (2) Krajem januara 2019. usvojene su Standardne operativne procedure za postupanje sa žrtvama trgovine ljudima u cilju koordinacije nacionalnih aktivnosti za borbu protiv trgovine ljudima i usklađivanja postupanja nadležnih državnih organa i drugih organizacija i institucija koje su od značaja za borbu protiv trgovine ljudima, (3) Akcioni plan za period 2019-2020. Strategije prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom, i zaštita žrtava, navodi mere i aktivnosti namenjene suzbijanju trgovine decom, naročito u okviru petog strateškog cilja. (4) Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima nastavlja da gradi svoju centralnu koordinacionu ulogu u sistemu zaštite žrtava i nacionalnog mehanizma za upućivanje, (5) Izrađene su Smernice za identifikaciju dece bez pratnje u Republici Srbiji (2017). Međutim, saradnja između relevantnih institucija i organizacija specijalizovanih aktivnih u oblasti prevencije i borbe protiv trgovine ljudima i dalje nije na zadovoljavajućem nivou. U odnosu na prethodni period potpisano je mnoštvo Memoranduma o saradnji/razumevanju, ali za većinu njih, naročito kada su u pitanju ministarstva, neophodno je dodatno urediti i podzakonske akte, pravilnike, uputstva o postupanju i slično, kako bi se obezbedilo sprovođenje osnovne ideje zbog koje su memorandum i potpisani.

Neophodnost bolje komunikacije i praćenja podataka potvrđuje i jedna od aktivnosti iz Akcionog plana, kojom se predviđa uspostavljanje modela jedinstvenog prikupljanja podataka uz usaglašavanje metodologije prikupljanja podataka i statističke obrade u nadležnim organima.

U momentu pisanja ovog dokumenta specifični pokazatelji za formalnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima za Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima još

uvek nisu izrađeni, kao ni pokazatelji za preliminarnu identifikaciju žrtava trgovine ljudima među migrantskom i izbegličkom populacijom, iako su planirani Akcionim planom za 2019. godinu.

Transnacionalni mehanizam upućivanja žrtava trgovine ljudima se i dalje, u najvećoj meri, zasniva na neformalnim kontaktima.

Predlozi Koalicije:

1. Nastaviti sa radom na razvijanju i primeni indikatora za identifikovanje dece i odraslih žrtava u svim fazama i za sve oblike trgovine ljudima.
2. Nastaviti sa ulaganjem resursa u jačanje kapaciteta, veština i znanja zaposlenih u relevantnim institucijama i ustanovama za uspješnije rezultate u oblasti prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, naročito decom.
3. Kontinuirano unapređivati međusektorsku saradnju i saradnju svih organizacija i institucija uključenih u borbu protiv trgovine i eksploatacije dece.
4. Unapređivati primenu Standardnih operativnih procedura za postupanje sa žrtvama trgovine ljudima na osnovu iskustava iz prakse i učenja na konkretnim primerima.

Preporuke Komiteta: Komitet preporučuje da država potpisnica osigura da deca žrtve trgovine ljudima dobijaju specijalizovanu negu, podršku i odgovarajući smeštaj (paragraf 63b).

Opis stanja:

U odnosu na prethodni posmatrani period, primećuje se pomak u smislu otvaranja Prihvatilišta za decu Beograda koje je namenjeno prihvatu najugroženijih kategorija, između ostalog i dece koja su bila žrtve trgovine ljudima. Iako u izuzetnim okolnostima pruža podršku i deci iz drugih gradova i opština, Prihvatilište je prvenstveno namenjeno najosetljivijim kategorijama mladih iz Beograda. Takođe, dete u ovoj ustanovi može boraviti najviše 6 meseci i tokom tog perioda mu se pruža podrška za koju je procenjeno da je najadekvatnija. Nakon isteka pola godine, deca se mogu smestiti u svoju prirodnu, srodničku ili hraniteljsku porodicu, dom za decu ili Zavod za vaspitanje. Ostaje nerešeno pitanje adekvatnog smeštaja dece žrtava trgovine ljudima iz drugih gradova i opština Srbije.

Jedna od mera iz Akcionog plana Strategije za suzbijanje trgovine ljudima odnosi se na „podizanje kapaciteta za urgentno zbrinjavanje dece žrtava trgovine ljudima kao i programe specijalizovanog hraniteljstva za decu žrtve”.

Takođe, i dalje je vrlo teško doći do podataka o uslugama koje se pružaju deci u konkretnim slučajevima, kao i o proceni kvaliteta tih usluga. Pod izgovorom zaštite privatnosti deteta, deca se vrlo retko upućuju na specijalizovane usluge koje pružaju nevladine organizacije, već se prednost daje uslugama u okviru državnog sistema socijalne zaštite koji često nije adekvatan, nespecijalizovan je za traumu trgovine ljudima i tradicionalno nema dovoljno ljudskih i drugih resursa.

Predlozi Koalicije:

1. Obezbediti adekvatan smeštaj za decu žrtve trgovine ljudima koji će biti dostupan deci žrtvama iz cele Srbije.
2. Kontinuirano pratiti potrebe dece žrtava trgovine ljudima i u skladu sa njima razvijati adekvatne programe za jačanje kapaciteta zaposlenih u sistemu socijalne zaštite da odgovore na te potrebe.
3. Uraditi procenu nedostajućih specijalizovanih usluga za decu žrtve trgovine ljudima i na osnovu nalaza, kreirati i sprovesti odgovarajuće programe i usluge.

Klub DX: „Komitet preporučuje da država razvije najbolje moguće načine za prepoznavanje i zaštitu dece koja su žrtve trgovine ljudima. Takođe ističe da je važno da policajci, posebno oni koji rade na granici, inspektori rada i socijalni radnici budu obučeni da prepoznaju decu koja su žrtve trgovine ljudima. Država treba da osigura da ova deca dobiju posebnu negu, podršku i odgovarajući smeštaj.”

DECA U KONTAKTU SA ZAKONOM

Preporuka Komiteta: Iako Komitet ističe kao pozitivno napore na reformi sistema maloletničkog pravosuđa, i dalje je zabrinut što se, zbog ograničenog finansiranja, ne primenjuju u potpunosti postojeće odredbe kojima je obezbeđena alternativa pritvoru, zbog izveštaja o zlostavljanju dece koja su lišena slobode, te apeluje na državu da u skladu sa Opštim komentarem br. 10 (2007) o pravima dece u maloletničkom pravosuđu, u potpunosti uskladi svoj sistem maloletničkog pravosuđa sa Konvencijom i drugim relevantnim standardima (paragrafi 64 i 65).

Opis stanja:

Deca učinioci krivičnih dela — I dalje ne postoje odgovarajuće alternativne mere pritvoru, nedovoljno se primenjuju vaspitni nalozi, a na nivou lokalne zajednice ne postoje odgovarajući programi u okviru kojih se radi, kako sa maloletnim učiniocima krivičnih dela (krivično odgovornim licima koja su navršila 14 godina), tako i sa decom u sukobu sa zakonom koja su mlađa od 14. Sve ovo predstavlja kršenje međunarodnih standarda i razloge za zabrinutost. Postojale su različite projektne inicijative u prethodnom periodu ali još uvek nije pronađeno održivo, sistemsko rešenje koje bi bilo u skladu sa relevantnim međunarodnim standardima.

Deca žrtve i svedoci krivičnih dela — Deca oštećeni i svedoci u krivičnom postupku i dalje nemaju nikakvu podršku, ni iz budžeta Republike Srbije, a ni iz projektnih sredstava. Ovo pitanje bi takođe trebalo urediti izmenama i dopunama Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica kako bi se pronašlo održivo rešenje za podršku deci oštećenima i svedocima krivičnih dela u cilju smanjenja sekundarne viktimizacije i prevazilaženja pretrpljene traume.

Jedini pomak predstavlja formiranje i aktivna uloga Saveta za praćenje i unapređenje rada organa krivičnog postupka i izvršenja krivičnih sankcija prema maloletnicima i priprema Nacrta nacionalne strategije za ostvarivanje prava žrtava i svedoka krivičnih dela i pripadajućeg akcionog plana.

Predlozi Koalicije:

Potrebno je izmeniti Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica kako bi odredbe o zaštiti dece učinilaca i dece oštećenih i svedoka krivičnih dela bile usklađene sa Konvencijom i Opštim komentarom br. 10. Dalje, potrebno je obezbediti adekvatna finansijska sredstva i unaprediti kapacitete stručnjaka za punu primenu diverzionih mehanizama, mera alternativa pritvoru i mera podrške deci oštećenim i svedocima u krivičnom postupku i njihovim porodicama na nivou cele zemlje.

Klub DX: Deca učinioci krivičnih dela — „Komitet preporučuje da sudije stalno uče kako da rade sa decom, kao i da sudski postupak i prostorije budu prilagođene deci i mladima. Deci koja su u sukobu sa zakonom treba obezbediti kvalitetnu i besplatnu pravnu pomoć. Na promenu njihovog ponašanja treba uticati najpre kroz savetovanje, posredovanje, uslovnu kaznu ili društveno koristan rad. Pritvor treba da se koristi kao poslednje sredstvo i što je kraće moguće. Ako dete ipak mora u pritvor tada je važno da se vodi računa u kakvim uslovima živi, da može da nastavi školovanje i da se leči.“

Deca žrtve i svedoci krivičnih dela — „Komitet preporučuje da deca koja su žrtve ili svedoci zločina ne budu više puta ispitivana o tom događaju, da se razgovori obavljaju bez prisustva optuženog i da sa njima razgovaraju posebno obučeni profesionalci na način koji će deca razumeti. Ovako bi se sprečilo da oni ponovo budu izloženi traumati.“

RATIFIKACIJA FAKULTATIVNOG PROTOKOLA O KOMUNIKACIJSKIM PROCEDURAMA

Preporuka Komiteta: Komitet preporučuje da Srbija, u cilju daljeg jačanja ostvarivanja prava deteta, ratifikuje Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima deteta o komunikacijskim procedurama (paragraf 73).

Opis stanja:

Republika Srbija je među prvim državama potpisala Treći fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima deteta o postupku po predstavkama (komunikacijskim procedurama), ali pet godina nakon potpisivanja Protokol još uvek nije ratifikovan. Organizacije civilnog društva su pokretale nekoliko akcija zagovaranja za hitnu ratifikaciju jer ne postoji niti jedan pravni ili faktički razlog da se ne ratifikuje potpisani međunarodni dokument. Još jednom podsećamo na važnost ovog dokumenta kojim prvi put deca i njihovi zastupnici dobijaju mogućnost da se obrate pritužbom međunarodnom telu — Komitetu za prava deteta, kada ne uspeju da ostvare neko pravo na nacionalnom nivou. Ovaj mehanizam obezbeđuje konkretnu zaštitu i satisfakciju detetu čije je pravo povređeno, dok je ujedno koristan za unapređenje prakse država potpisnica Konvencije o pravima deteta jer Komitet za prava deteta kroz ovaj postupak daje tumačenja i preporuke za unapređenje procedura i materijalno-pravnih odredaba nacionalnih zakonodavstava. Time se neposredno ostvaruju prava garantovana Konvencijom o pravima deteta, kako u konkretnom predmetu o kojem se odlučuje tako i za buduće slične predmete i situacije.

Predlozi Koalicije:

Neophodno je hitno ratifikovati Treći fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima deteta o postupku po predstavkama (komunikacijskim procedurama).

PRAĆENJE PRETHODNIH ZAKLJUČNIH RAZMATRANJA I PREPORUKA KOMITETA O FAKULTATIVNOM PROTOKOLU O PRODAJI DECE, DEČIJOJ PROSTITUCIJI I DEČIJOJ PORNOGRAFIJI

Preporuka Komiteta: Ponavljajući svoje ranije preporuke, Komitet apeluje na državu da hitno uspostavi u domaćem zakonodavstvu izričitu definiciju krivičnog dela prodaje dece i osigura da je ona uključena u relevantno zakonodavstvo u skladu sa članovima 2 i 3 Fakultativnog protokola (paragraf 69a).

Opis stanja:

U 2018. Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima formalno je identifikovao 32 maloletne žrtve (što je 42% od ukupnog broja identifikovanih). Najviše 94% žrtava su bile devojčice, većinom žrtve seksualne eksploatacije (16), prinudnog braka (6) i višestruke eksploatacije (7). Velika većina identifikovanih žrtava (93%) su državljani Srbije. Pretpostavlja se da je broj dece žrtava veći od navedenog kao i da deo njih ostaje neprepoznat među maloletnim učiniocima krivičnih dela ili čak i krivično gonjen i kažnjen za dela učinjena pod prinudom zbog nedovoljne senzibilisanosti policije, pravosuđa i ostalih relevantnih institucija da prepoznaju moguće žrtve trgovine ljudima. Akcioni plan Strategije za suzbijanje trgovine ljudima, u okviru aktivnosti 5.1.2, najavljuje da će se Radna grupa za izmenu i dopunu krivičnog zakonika baviti analizom problema i izraditi rešenja za primenu preporuke 69a, međutim, u malobrojnim izveštajima o aktivnostima ove radne grupe ne pominje se inkriminacija prodaje dece kao jedna od tema.

Predlozi Koalicije:

Neophodno je što pre usvojiti izmene Krivičnog zakonika u pravcu inkriminacije prodaje dece u skladu sa članovima 2 i 3 Fakultativnog protokola u cilju unapređivanja zaštite dece, pogotovo dece koja su u riziku da postanu žrtve krivičnih dela sa elementima nasilja.